

Valtiovarainvaliokunta

Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta (VNS 1/2022 vp): Asia on saapunut valtiovarainvaliokuntaan lausunnon antamista varten ulkoasiainvaliokunnalle. Määräaika: 11.5.2022.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lähetystöneuvos Lauri Hirvonen, ulkoministeriö
- ulkoasiainsihteerin Markus Rätty, ulkoministeriö
- sisäministeri Krista Mikkonen
- pelastusneuvos Janne Koivukoski, sisäministeriö
- talous- ja suunnittelujohtaja Kati Korpi, sisäministeriö
- rajaturvallisuusasiantuntija, everstiluutnantti Jussi Sainio, sisäministeriö
- maahanmuuttojohtaja Sanna Sutter, sisäministeriö
- yksikön johtaja, talousjohtaja Kristiina Olsson, puolustusministeriö
- neuvotteleva virkamies Timo Rivinoja, puolustusministeriö
- budjettineuvos Marko Synkkänen, valtiovarainministeriö
- ennustepäällikkö Meri Obstbaum, Suomen Pankki
- johtava asiantuntija Olli Lehtilä, Kyberturvallisuuskeskus

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- väitöskirjatutkija Antti Ronkainen, Helsingin yliopisto

Hallinto- ja turvallisuusjaosto on kuullut:

- pelastusneuvos Janne Koivukoski, sisäministeriö
- talous- ja suunnittelujohtaja Kati Korpi, sisäministeriö
- erityisasiantuntija Tommi Nordberg, puolustusministeriö
- erityisasiantuntija Samuli Puhakka, puolustusministeriö
- neuvotteleva virkamies Timo Rivinoja, puolustusministeriö
- johtava asiantuntija Nina Hyvärinen, liikenne- ja viestintäministeriö
- kyberturvallisuusjohtaja Rauli Paananen, liikenne- ja viestintäministeriö

Valiokunnan lausunto VaVL 8/2022 vp

- talousjohtaja Kari Kananen, Maahanmuuttovirasto
- suunnittelu- ja talousyksikön päällikkö, eversti Jaakko Olli, Rajavartiolaitos
- suunnittelupäällikkö, kenraalimajuri Janne Jaakkola, Pääesikunta
- professori Heikki Patomäki, Helsingin yliopisto
- johtaja Johanna Erkkilä, Kyberturvallisuuskeskus
- toiminnanjohtaja Antti Lehtisalo, Maanpuolustuskoulutusyhdistys
- toiminnanjohtaja Laura Lodenius, Suomen Rauhanliitto ry
- pääsihteeri Jarmo Pykälä, Suomen Sadankomitea ry
- vapaa tutkija ja tietokirjailija Olli Tammilehto

Hallinto- ja turvallisuusjaosto on saanut kirjallisen lausunnon:

- Aleksanteri-Instituutti, Helsingin yliopisto
- Huoltovarmuuskeskus
- BIOS-tutkimusyksikkö
- Naisten Valmiusliitto ry
- Reserviläisliitto ry
- Suomen Reserviupseeriliitto ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Johdanto ja rajaus

Suomen ja Euroopan turvallisuus- ja toimintaympäristössä on tapahtunut perustavanlaatuinen muutos Venäjän hyökättyä Ukrainaan. Selonteossa arvioidaan sodan aiheuttamaa ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutosta ja sen vaikutuksia Suomeen. Selonteko täydentää valtioneuvoston aiempia selontekoja ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, sisäisestä turvallisuudesta, puolustuksesta ja EU-politiikasta.

Muuttuneessa turvallisuustilanteessa Suomi jatkaa selonteon mukaan aktiivista ja ennakoivaa diplomatiata, vahvistaa puolustuskykyään sekä tiivistää yhteistyötä keskeisten kumppanien kanssa. Myös sisäistä turvallisuutta ja yhteiskunnan kriisinsietokykyä vahvistetaan.

Valtiovarainvaliokunta käsittelee selontekoa oman toimialansa näkökulmasta ja keskittyy siten talouskehitykseen, julkisen talouden menomuutoksiin sekä puolustuksen ja sisäisen turvallisuuden toimijoiden lisäresurssitarpeisiin.

Vaikutukset talouskehitykseen

Venäjän hyökkäyssota synkentää talouden näkymiä. Suomen talous kasvoi 3,5 prosenttia vuonna 2021, ja se oli toipumassa hyvää vauhtia koronaviruspandemian aiheuttamista talousvaikutuksista. Vuonna 2022 talouskasvun arvioidaan selonteossa alenevan 1,5 prosenttiin ja 1,7 prosenttiin vuonna 2023. Arvio perustuu siihen, että asetetut pakotteet pysyvät voimassa eikä sota laajene Ukrainan ulkopuolelle.

Valiokunnan lausunto VaVL 8/2022 vp

Valtiovarainministeriö on tehnyt myös vaihtoehtoisia skenaarioita kevään 2022 talousennusteeseen¹. Talouskasvun ennustetaan hiipuvan 0,5 prosenttiin, mikäli Venäjään kohdistuvia pakotteita edelleen laajennetaan ja energiahyödykkeiden kauppa Venäjän kanssa loppuu. Sodan päättyemisellä arvioidaan lyhyellä aikavälillä olevan vain pieniä positiivisia talousvaikutuksia (kasvu tällöin 1,7 prosenttia), koska pakotteista ei välttämättä voida luopua välittömästi ja vallitsevaa syvää epäluottamusta Venäjää kohtaan on vaikea poistaa. Myös Suomen Pankki arvioi skenaarioissaan talouskasvun jäävän 0,5—2,0 prosenttiin lähivuosina.

OECD:n ja Euroopan keskuspankin ennusteiden mukaan maailmantalouden kasvu hidastuu 0,5—1,5 prosenttiyksikköä (noin 3,5 prosenttiin) ja euroalueen noin 1—2 prosenttiyksikköä (noin 3 prosenttiin), mikä johtuu ennen kaikkea energiamarkkinoiden epävarmuudesta ja kasvavasta inflaatiosta. Suomen energiatuotannon rakenne on monipuolinen, joten kriisin vaikutukset Suomeen energiamarkkinoiden kautta, kuten myös inflaatioon, arvioidaan pienemmiksi kuin EU:ssa keskimäärin. Sen sijaan Venäjän osuus Suomen viennistä oli sodan alkaessa edelleen EU:n keskiarvoa korkeampi.

Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan inflaatio nousi maaliskuussa Suomessa 5,8 prosenttiin (helmikuussa 4,4 prosenttia) ja euroalueella 7,5 prosenttiin edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna. Valtiovarainministeriö arvioi koko vuoden inflaatioksi Suomessa keskimäärin 4 prosenttia². Hintojen nousupaineita kiihdyttävät myös osaltaan häiriöitä globaaleissa tuotantoketjuissa aiheuttavat Kiinan uudet koronarajoitukset.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ulkomaisten sijoittajien suhtautumisessa Suomeen ei ole havaittavaa muutosta, ja myöskään Suomen maariskin ei arvioida kohonneen merkittävästi. Niin ikään valtion varainhankintaa kansainvälisiltä rahoitusmarkkinoilta on alkuvuoden 2022 aikana pystytty tekemään suunnitelmien mukaisesti. Yleinen korkotaso on ollut kuitenkin nousussa, mikä näkyy viiveellä korkomenoissa ja lisää ajan myötä valtiontalouden riskejä.

Valiokunta pitää selonteossa esitettyä arviota talouskehityksestä oikeansuuntaisena. Vaikka Venäjän hyökkäyksen vaikutukset maailmantalouteen arvioidaan pitkäaikaisiksi, valiokunnan asiantuntijakuulemisessa riskiä euroalueen ja Suomen ajautumisesta taantumaan pidetään vielä kohtuullisen pienenä. Esiin nostettiin kuitenkin stagflaation uhka, jossa alhainen talouskasvu yhdistyy korkeaan inflaatioon.

Valiokunta korostaa, että talouskehitykseen liittyy merkittäviä epävarmuuksia, kuten sodan kesto, pakotteiden ja konfliktin laajuus sekä inflaation ja korkotason nousu. Pakotteiden vaikutus Venäjän talouteen ja kykyyn käydä sotaa on keskeinen. Venäjä on toistaiseksi onnistunut välttämään talouden romahduksen, ja on maita, jotka eivät ole tuominneet hyökkäyssotaa ja jatkavat taloudellista yhteistyötä Venäjän kanssa. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa nostettiin siten esiin myös tarve pohtia muuttuneen turvallisuustilanteen aiheuttamia pitkän aikavälin vaikutuksia, kuten maailmantalouden jakautumista entistä selvemmin demokraattisiin ja autoritaarisiin ryhmittymiin.

¹ Taloudellinen katsaus, kevät 2022. Valtiovarainministeriön julkaisu 2022:31.

² Taloudellinen katsaus, kevät 2021. Valtiovarainministeriön julkaisu 2022:31.

Valiokunnan lausunto VaVL 8/2022 vp

Vaikutukset julkisen talouden menoihin ja talouden kestävyys

Sota lisää väistämättä jännitteitä ja varautumisen tarvetta. Selonteossa linjataan, että rahoitustarpeita koskevat asiat käsitellään ja niistä päätetään valtiontalouden normaalin kehysvalmistelun yhteydessä valtion talousarviossa ja julkisen talouden suunnitelmassa sovittaen ne yhteen muiden julkisen talouden menotarpeiden kanssa.

Varautumisen taloudellisia vaikutuksia on otettu huomioon eduskunnalle 14.4.2022 annetussa selonteossa julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023—2026 (VNS 2/2022 vp). Valiokunta käy niitä osin läpi jäljempänä. Akuutteihin menopaineisiin puolestaan vastataan toukokuussa eduskunnalle annettavassa vuoden 2022 toisessa lisätalousarvioesityksessä.

Perusteltua on, että julkisen talouden suunnitelmassa vahvistetaan myös Suomen energiaomavaraisuutta ja huoltovarmuutta nopeuttamalla irtautumista Venäjän fossiilisesta energiasta ja tuemalla uuden teknologian käyttöönottoa. Sota vauhdittaa näin osaltaan vihreää siirtymää. Välttämättömiä ovat niin ikään toimet maatalouden akuutin kustannuskriisin helpottamiseksi ja ruokahuollon turvaamiseksi.

Valiokunnan saaman alustavan arvion mukaan Venäjän hyökkäys Ukrainaan lisää Suomen julkisen talouden välttämättömiä menoja yhteensä yli 7 mrd. eurolla vuosina 2022—2026. Valtion budjettitalouden alijäämän ennustetaan asettuvan tulevalla kehyskaudella noin 7 mrd. euroon ja valtionvelan arvioidaan olevan noin 144 mrd. euroa vuonna 2023 ja nousevan noin 165 mrd. euroon vuonna 2026.

Valiokunta pitää näin ollen talouskasvua ja työllisyyttä edistäviä toimenpiteitä aiempaakin tärkeäimpinä, jotta kasvaneisiin menotarpeisiin voidaan vastata ja turvata hyvinvointivaltion perusta myös tulevaisuudessa. Valiokunta pitää lisäksi selonteon mukaisesti tarpeellisena rakentaa systemaattinen ja ajantasainen tilannekuva siten, että talouspolitiikan toimet voidaan kohdentaa tehokkaasti ja oikea-aikaisesti.

Valiokunta käsittelee julkisen talouden kokonaisuutta laajemmin kesäkuussa valmistuvassa mietinnössään julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023—2026. Siinä yhteydessä valiokunta ottaa kantaa myös pakotteiden aiheuttamiin alueellisiin talousvaikutuksiin sekä niiden heijastusvaikutuksiin EU- ja kansalliseen rahoitukseen.

Kansallisen puolustuskyvyn vahvistaminen

Valiokunta pitää hyvänä, että Suomen puolustuskykyä on kehitetty ja rahoitettu pitkäjänteisesti puolustusselontekojen pohjalta. Suomi tarvitsee vahvan kansallisen puolustuskyvyn kaikissa tilanteissa ja kaikissa turvallisuuspoliittisissa ratkaisuisa. Muuttuneessa turvallisuustilanteessa on selonteon mukaisesti välttämätöntä, että sotilaalliseen voimankäyttöön Suomea vastaan ja sillä uhkaamiseen varaudutaan kehittämällä puolustuskykyä nopeutetulla aikataululla.

Valiokunta pitää näin ollen tarpeellisena, että julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2023—2026 osoitetaan puolustushallinnon pääluokkaan yhteensä noin 2,2 mrd. euroa lisäresursseja. Vuonna 2023 lisäys on noin 784 milj. euroa ja siitä eteenpäin noin 402—532 milj. euroa vuodes-

Valiokunnan lausunto VaVL 8/2022 vp

sa vuoteen 2026 saakka. Lisäyksestä osoitetaan noin 129—202 milj. euroa puolustusvoimien toimintamenojen vuosittaiseen tasokorotukseen ja puolustusmateriaalihankintoihin noin 1,5 mrd. euroa. Niin ikään Puolustusvoimien kehyksiin aiemmin kohdistettu 35 milj. euron leikkaus vuodesta 2023 alkaen perutaan.

Toukokuussa 2022 annettavassa vuoden toisessa lisätalousarvioesityksessä esitetään ennakkotiedon mukaan lisäksi yhteensä noin 670 milj. euron lisämäärärahoja toiminnan tason ja valmiuden ylläpitämiseen ja materiaalin kunnossapitoon sekä 1,7 mrd. euron suuruista uutta tilausvaltuutusta puolustuskyvyn kehittämiseen vuosina 2022—2027.

Puolustusministeriön hallinnonalan menot vaihtelevat lisäresurssien myötä noin 5,1 mrd. euron ja 5,7 mrd. euron välillä vuosina 2022—2026. Kokonaistason vaikuttavat oleellisesti käynnissä olevat ilma- ja merivoimien strategiset hankkeet, joihin osoitetaan vuosittain noin 1,4—1,7 mrd. euroa. Tärkeää on myös, että maavoimien uudistus on aloitettu mm. paikallispuolustuksen kehittämisellä.

Valiokunta pitää myönteisenä, että puolustusmateriaalihankintoja on jo käynnistetty, koska sodan seurauksena materiaalin saannin oletetaan vaikeutuvan ja kallistuvan. Puolustusmateriaalin hinta kohoaa normaalioloissakin usein yleistä hintatasoa nopeammin. Puolustusbudjetin ostovoimaa turvaa kuitenkin siihen vakiintuneen käytännön mukaisesti tehtävät indeksikorotukset. Valiokunta korostaa aiempien kannanottojensa tapaan myös materiaalihankintoihin liittyvää yhteistyötä kotimaisen puolustus- ja ilmailuteollisuuden kanssa aina kun se on mahdollista sotilaallisen huoltovarmuuden vahvistamiseksi. Kotimaiset hankinnat tukevat myös työllisyyttä, kun taas hankinnat ulkomailta heikentävät vaihtotasetta.

Valiokunta pitää niin ikään tarkoituksenmukaisena, että lisäresursseilla nopeutetaan puolustusselonteossa linjatun Puolustusvoimien henkilöstömäärän kasvattamista 500 henkilötyövuodella ja nostetaan sopimussotilaiden määrää. Lisämäärärahaa on tärkeää osoittaa myös kertausharjoituskoulutettavien reserviläisten määrän kasvattamiseen, jolla paikataan koronapandemian aiheuttamaa tilapäisesti alentunutta harjoitusten määrää.

Vapaaehtoinen maanpuolustus. Maanpuolustusjärjestöjen toiminnan tukemiseen on tarkoitus osoittaa vuosille 2022—2026 noin 3 milj. euron tasokorotus. Reserviläisten koulutuksen ohella on tärkeä vastata kansalaisten kasvaneeseen kiinnostukseen maanpuolustuksesta huolehtimalla kaikille avoimesta varautumis- ja turvallisuustaitojen koulutuksesta, johon sisältyy myös kyberturvallisuus ja informaatiovaikuttamisen hallintaa. Näin vahvistetaan yhteiskunnan kriisinsietokykyä häiriötilanteissa sekä ylläpidetään tehokkaasti maanpuolustustahtoa ja kokonaismaanpuolustusta.

Yhteistyö. Selonteossa on käsitelty puolustusyhteistyön tiivistämistä eri maaryhmien (kuten EU, Pohjoismaat, Nato ja JEF) ja kahdenvälisten kumppanien kanssa. Yhteistyön katsotaan lisäävän todennäköisyyttä avun saamiselle kriisitilanteessa, korottavan kynnystä välikohtauksiin ja hyökkäyksiin sekä parantavan yhteistä tilannekuvaa ja sotilaallista huoltovarmuutta. Valiokunta toteaa, että yhteistyön arvioidaan usein tehostavan toimintaa sekä alentavan sitä kautta myös kustannuksia.

Valiokunnan lausunto VaVL 8/2022 vp

Muuttuneessa tilanteessa korostuu erityisesti Suomen ja Ruotsin välinen puolustusyhteistyö molempien maiden puolustuksen vahvistamiseksi ja Itämeren turvallisuuden takaamiseksi. Selonteon mukaan Suomen tärkein viitekehys on Euroopan unioni, ja valiokunta korostaa EU:n keskinäisen avunannon sekä yhteisvastuun merkitystä SEU 42 artiklan 7 kohdan mukaisesti. Tärkeää on myös edelleen jatkaa ja kehittää EU:n puolustusteollista yhteistyötä sekä hyödyntää yhteishankinnoilla saavutettavaa kustannustehokkuutta. Samoin puolustusrahasto luo uusia mahdollisuuksia tutkimus-, teknologia- ja kehittämissyhteistyölle.

Selonteossa todetaan, että EU:lla ei ole yhteisiä komento- ja joukkorakenteita eikä sotilaallista suunnittelua jäsenmaiden puolustamiseksi ja EU-maista 21 on järjestänyt puolustuksensa Naton kautta. Päällekkäisten rakenteiden luomista Euroopan unioniin ei siten pidetä selonteossa poliittisesti tai taloudellisesti tarkoituksenmukaisena, ja esiin on nostettu mahdollinen Nato-jäsenyys.

Mahdollisen Nato-jäsenyyden taloudelliset vaikutukset

Nato-jäsenyyden vuotuisten välittömien lisäkustannusten arvioidaan olevan noin 1—1,5 prosenttia Suomen nykyisestä puolustusbudjetista. Lopulliset kustannukset selviävät kuitenkin vasta mahdollisten jäsenyysneuvotteluiden edetessä.

Jäsenmaat osallistuvat yhteiseen budjettiin maksukaavan mukaisesti, jossa maksuosuus perustuu kunkin maan bruttokansantuotteeseen. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Suomen osuus olisi alle 1 prosentti eli noin 20 milj. euroa vuodessa. Jäsenmaksu nousee Naton budjetin kasvaessa. Myös Naton organisaatioon lähetettävästä henkilöstöstä arvioidaan aiheutuvan kustannuksia noin 20 milj. euroa. Vaikeammin etukäteen arvioitavat kustannukset liittyvät mm. pysyvän valmiuden joukkoihin, johtamisjärjestelmien yms. integrointiin sekä sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistumisen määrään.

Jäsenmaiden sopimana tavoitteena on lisäksi käyttää puolustusmenoihin vähintään kaksi prosenttia bruttokansantuotteesta. Tämä tarkoittaisi Suomen osalta nykyisen puolustusbudjetin tason säilyttämistä, koska strategisten hankintojen (hävittäjä- ja laivuehankinnat) myötä puolustusmenojen osuus BTK:sta on noussut ja nousee edelleen siten, että se vaihtelee 2,0 prosentista 2,3 prosenttiin (Naton kriteerein laskettuna) tulevilla kehyskaudella. Strategisten hankintojen päätyttyä menojen on kuitenkin tarkoitus palata aiemmalle alemmalle tasolle. Vuosina 2010—2021 puolustusmenojen osuus BKT:stä vaihteli 1,6 prosentista 1,3 prosenttiin. Nato-jäsenenä puolustusbudjetin taso ja sen kohdentaminen päätettäisiin kuitenkin edelleen kansallisesti. Useat jäsenmaat eivät nykyisin täytä sovittua kahden prosentin osuutta.

Valiokunta pitää tärkeänä, että jos Suomi päätyy hakemaan jäsenyyttä, Suomen velvoitteissa otetaan huomioon Suomen kustannustehokas asevelvollisuuteen perustuva puolustusjärjestelmä, jonka kustannukset ovat lähtökohtaisesti huomattavasti edullisempia kuin palkka-armeijaan perustuvat mallit. Suomi pystyy näin ollen tuottamaan kustannustehokkaasti lisäresursseja liittouman pohjoiseen ulottuvuuteen. Valiokunnan mielestä tämä tulisi huomioida esimerkiksi Suomea koskevassa suosituksessa tavoitteellisesta bruttokansantuoteosuudesta.

Naton jäsenmaat ovat sitoutuneet käyttämään niin ikään 20 prosenttia puolustusmäärärahoistaan materiaalihankintoihin. Suomen materiaalihankintojen perusbudjetti täyttää tämän vaatimuksen

Valiokunnan lausunto VaVL 8/2022 vp

myös ilman strategisia hankkeita, koska tavoitteena on ollut jo pitkään käyttää materiaalihankintoihin noin kolmannes puolustusbudjetista.

Valiokunta pitää saadun selvityksen perusteella Nato-jäsenyyden välittömiä pakollisia kustannuksia suhteellisen pieninä. Nato-jäsenyys on valiokunnan mielestä siten ensisijaisesti puolustuspoliittisesti arvioitava vaihtoehto. Valiokunta toteaa, että selonteossa ei ole juurikaan käsitelty jäsenyyden aiheuttamia välillisiä ja pitkän aikavälin taloudellisia vaikutuksia eikä myöskään liitoutumattomuuden kustannusvaikutuksia.

Toisaalta tuki Ukrainalle on jo siirtänyt Suomen niin sanotulle Venäjän epäystävällisten valtioiden listalle. Suomen on näin ollen joka tapauksessa välttämätöntä varautua koko yhteiskuntaa koskevaan vihamieliseen vaikuttamiseen, jonka tarkkaa muotoa ja kustannuksia on vaikea ennakoita.

Valiokunta painottaa lisäksi, että mahdollinen Nato-jäsenyys ei saa puolustusmenojen osalta muuttaa Suomen budjettiprosessiin kuuluvia demokratian ja läpinäkyvyyden vaatimuksia.

Kyberturvallisuus

Kybertoimintaympäristö on muuttunut pysyvästi jo ennen Venäjän aloittamaa sotaa Ukrainassa. Tapahtuneiden muutosten myötä uhkakenttä on kuitenkin laajentunut merkittävästi. Käsittelyssä oleva selonteko antaa valiokunnan mielestä hyvän kokonaiskuvan kyberturvallisuuden toimijoista ja varautumisesta. Kyberuhilta suojautuminen on osa kokonaisturvallisuutta, ja se liittyy niin ikään huoltovarmuuteen, mikä on otettu huomioon myös aiemmissa turvallisuuteen liittyvissä selonteissa.

Valiokunta pitää myönteisenä, että myös julkisen talouden suunnitelmassa kyberturvallisuuteen on kiinnitetty erityistä huomiota ja sen vuosittaista rahoitusta on lisätty noin 40—56 milj. eurolla. Tärkeää on, että hallitus huolehtii kyberturvallisuuden riittävästä resursoinnista alueellisesti ja valtakunnallisesti sekä kertyneestä korjausvelasta. Myös osaajapulaa tulee pyrkiä poistamaan.

Rajaturvallisuus

Rajavartiolaitos valvoo EU:n pisintä yhtenäistä ulkorajaa Venäjän kanssa. Muuttunut turvallisuusympäristö edellyttää korkeaa valmiutta ja suorituskykyä valtakunnan rajoilla, erityisesti itärajalla sekä Ahvenanmaalla. Selonteon mukaisesti tarpeen on tiivistää myös rajaviranomaisyhteistyötä kansallisesti, EU-tasolla sekä kansainvälisesti. EU:n rahoitusratkaisuisa tulee jatkossa ottaa huomioon pitkän EU-ajan aiheuttamat kustannukset.

Valiokunta on tyytyväinen, että rajaturvallisuutta on tarkoitus vahvistaa mm. valvontalentokoneiden uusimisella (163 milj. euroa) sekä maa- ja merirajan teknisen valvontajärjestelmän uudistamisen loppuun saattamisella (27 milj. euroa). Lisäksi valmiuden nostamiseen on tarkoitus osoittaa lisämäärärahaa vuodelle 2022 noin 21 milj. euroa ja vuosina 2023—2026 yli 80 milj. euroa.

Valiokunnan lausunto VaVL 8/2022 vp

Valiokunta pitää hyvänä, että Rajavartiolaitos pystyy lisärahoituksen turvin myös nopeuttamaan ja toteuttamaan vuoden 2024 aikana sisäisen turvallisuuden selonteossa linjatun henkilötyövuosien määrän lisäämisen 3 000:een.

Valiokunta kiinnittää kuitenkin saamansa selvityksen perusteella huomiota siihen, että julkisen talouden suunnitelmasta puuttuu osittain suorituskyvyn ja toimitilojen ylläpitoon tarvittavaa rahoitusta. Tarpeen on myös harkita valiokunnan asiantuntijakuulemisessa esiin nostettua Rajavartiolaitoksen rahoituksen kytkemistä tulevaisuudessa indeksiin puolustusvoimien rahoituksen tapaan, jotta rahoitustaso kehittyy kustannustason nousun mukaisesti eikä vajetta perusrahoitukseen synny inflaation seurauksena.

Pelastustoimi ja väestönsuojelu

Varauduttaessa sotilaalliseen maanpuolustukseen on niin ikään kyettävä suojaamaan väestöä ja turvaamaan yhteiskunnan toimintakyky. Valiokunta yhtyy selonteon näkemykseen, jonka mukaan väestönsuojelun ja väestönsuojakannan kehittäminen ja resurssitarpeet tulee tarkistaa. Lisäksi valmiussuunnittelua kehitetään niin valtakunnallisesti kuin alueellisesikin mukaan lukien strategisten kohteiden suojelusuunnittelu sekä säteilyvaaratilanteisiin varautuminen. Valiokunta pitää tärkeänä, että hallitus huolehtii myös toimintojen riittävästä resursoinnista.

Valiokunta muistuttaa lisäksi jo aiemmin sisäisen turvallisuuden selonteon (VaVL 8/2021 vp — VNS 4/2021 vp) ja budjettimietinnön (VaVM 33/2021 vp — HE 146/2021 vp, HE 216/2021 vp) käsittelyn yhteydessä todetusta pelastustoimen ja sopimuspalokuntien rahoitusvajeesta sekä henkilöstön lisätarpeesta. Samassa yhteydessä linjattiin pelastajakoulutusmäärän kaksinkertaistamisesta Pelastusopistossa vuodesta 2023 alkaen. Julkisen talouden suunnitelmassa ei kuitenkaan ole lisäystä huomioitu.

Valiokunta pitää välttämättömänä, että koulutuksen määrärahat nostetaan tarvetta vastaavalle tasolle. Muuttuneessa tilanteessa linjaus on valiokunnan mielestä aiempaakin tärkeämpi.

Maahanmuutto

Venäjän hyökkäyssodan seurauksena Ukrainasta oli huhtikuun lopussa 2022 paennut yli 5 miljoonaa ihmistä, joista yli 20 000 on Maahanmuuttoviraston mukaan tullut Suomeen. Uusia tilapäisen suojelun hakijoita rekisteröidään edelleen satoja päivittäin, vaikka hakijamäärät ovat hie-man laskeneet. Noin 70 prosenttia hakijoista on yksityismajoituksessa. Maahanmuuttovirasto on kehittänyt uuden kuntamallin, jossa kuntien panosta hyödynnetään tilapäistä suojelua hakeneiden vastaanottopalveluiden järjestämisessä. Valiokunta kiirehtii näiden sopimusten solmimista kuntien kustannusten korvaamiseksi.

Maahanmuuttovirasto tekee yli 1 000 tilapäisen suojelun päätöstä päivässä. Päätöksentekoa nopeuttavat edelleen lisärekrytoinnit ja huhtikuussa käyttöön otettu UMA-tietojärjestelmän osa-automaatio.

Virasto arvioi, että tilapäistä suojelua hakee noin 60 000 henkilöä vuonna 2022. Tästä aiheutuvaa noin 560 milj. euron kustannusta on esitetty lisättäväksi vuoden 2022 toiseen lisätalousarvioesi-

Valiokunnan lausunto VaVL 8/2022 vp

tykseen. Julkisen talouden suunnitelmassa tarkoitukseen osoitetaan noin 500 milj. euroa vuodelle 2023. Ukrainan tilanne vaikuttaa myös viraston toimintamenoihin, joihin esitetään vuodelle 2022 noin 7 milj. euron lisäystä, ja vastaava määräraha osoitetaan vuodelle 2023 julkisen talouden suunnitelmassa.

Valiokunta pitää tärkeänä, että Maahanmuuttovirastolla, kuten myös rajaviranomaisilla, on valmius reagoida tilanteeseen, jossa Suomeen ohjattaisiin osana hybridivaikuttamista äkillisesti suuri määrä kansainvälistä suojelua hakevia. Toimintamahdollisuuksia lisäävät osaltaan eduskunnan käsittelyssä oleva valmiuslain muutos (HE 63/2022 vp) ja siihen valmisteilla oleva täydentävä esitys.

Poliisitoimi

Valiokunta korostaa, että myös poliisin resursseilla tulee pystyä vastaamaan muuttuneeseen turvallisuustilanteeseen. Julkisen talouden suunnitelmassa poliisin määrärahataso nousee noin 30 milj. euroa vuosina 2023—2026. Lisäys kattaa jo aiemmin linjattua poliisin toiminnan turvaamista, mutta se sisältää lisäresursseja myös vakavimpien ja kriittiseen infrastruktuuriin kohdistuvien tietoverkkorikosten torjuntaan ja tutkintaan. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan budjetissa on kuitenkin edelleen noin 50 milj. euron vajaus. Valiokunta kiirehtii siten valmisteilla olevan vaikuttamissuunnitelman laatimista määrärahojen tason turvaamiseksi.

Henkinen kriisinsietokyky

Valiokunta pitää hyvänä, että selonteossa on nostettu esiin myös sisäistä turvallisuutta vahvistava väestön henkinen kriisinsietokyky, jota kaksi vuotta kestänyt koronapandemia on oletettavasti heikentänyt. Venäjän aloittama sota Ukrainassa ja Suomeen kohdistamat väitteet ja uhkailu nostavat kansalaisissa huolta ja turvattomuutta, mutta myös halun puolustaa ja edistää demokratian arvoja yhteiskunnan kaikilla tasoilla.

Tärkeää on, että kansalaisilla on mahdollisuus keskustella sodasta ja tilaisuuksia pohtia omia kokemuksia, osallisuutta ja keinoja vahvistaa demokratiaa paikallisyhteisöissä, kotimaassa ja kansainvälisesti.

Valiokunta korostaa lisäksi mahdollisimman normaalin arjen jatkumisen turvaamista ja huolehtimista mm. toimivista peruspalveluista, vähimmäistoimeentulosta ja haavoittuvimmassa asemassa olevista henkilöistä. Erityisesti varhaiskasvatuksen ja koulun turvallisen arjen merkitys on suuri lasten ja nuorten hyvinvoinnille.

Lopuksi

Muuttunut turvallisuusympäristö hidastaa merkittävästi Suomen talouskehitystä ja lisää julkisen talouden menoja. Selonteossa on valiokunnan mielestä otettu kattavasti huomioon muuttuneen tilanteen vaatimia toimenpiteitä, joihin tulee osoittaa riittävät määrärahat. Panostukset uskottavaan maanpuolustukseen, myös puolustusliittoon, ovat pieniä, jos ne pitävät Suomen sodan ulkopuolella. Julkisen talouden nykyinen tilanne vaatii kuitenkin edelleen myös turvallisuuteen liitty-

Valiokunnan lausunto VaVL 8/2022 vp

vien toimien kehittämistä kustannusten minimoimiseksi, ja välttämättömiä ovat niin ikään toimet talouskasvun lisäämiseksi.

Valiokunta korostaa, että talouskasvua ja investointeja edistää mahdollisimman vakaa ja turvallinen toimintaympäristö. Itsestään selvää on, että tilanteen edelleen eskaloituminen aiheuttaisi valtavat taloudelliset kustannukset, joiden suuruutta on mahdoton ennakoida.

Yleisellä tasolla konfliktien juurisyihin on kriisiytyvissä tilanteissa välttämätöntä puuttua ja edistää konfliktien ennaltaehkäisyä sekä huolehtia humanitäärisestä avusta. Valiokunta pitää tärkeänä, että varautumisen ohella Suomi pyrkii osaltaan edistämään riittävin resurssein myös vuoropuhelua, diplomatiata, asevalvontaa, aseriisuntaa sekä konfliktien ratkaisua ja rauhan rakentamista.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Valtiovarainvaliokunta esittää,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto VaVL 8/2022 vp

Helsingissä 6.5.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Johannes Koskinen sd
varapuheenjohtaja Arto Pirttilahti kesk
jäsen Anders Adlercreutz r
jäsen Tarja Filatov sd
jäsen Timo Heinonen kok (osittain)
jäsen Katja Hänninen vas
jäsen Vilhelm Junnila ps
jäsen Heli Järvinen vihr
jäsen Esko Kiviranta kesk
jäsen Jari Koskela ps
jäsen Pia Lohikoski vas
jäsen Matias Marttinen kok
jäsen Sari Multala kok
jäsen Raimo Piirainen sd
jäsen Sari Sarkomaa kok (osittain)
jäsen Sami Savio ps
jäsen Iris Suomela vihr
jäsen Pia Viitanen sd
jäsen Ville Vähämäki ps
varajäsen Sari Essayah kd (osittain)
varajäsen Inka Hopsu vihr (osittain)
varajäsen Anne Kalmari kesk (osittain)
varajäsen Jari Leppä kesk
varajäsen Janne Sankelo kok (osittain)

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Mari Nuutila